

<https://doi.org/10.33402/DSSG.2024-106-120>

Людмила Дика

Національний університет „Києво-Могилянська академія”, Київ

Роль студентів у ревіталізації діалектів

Українське суспільство поступово переходить від тоталітарної моделі „боротьби з діалектизмами” до розуміння цінності мовного розмаїття. У розділі подано приклади розширення сфери застосування діалектів, зміни їх ролі в житті сучасної людини. Престиж діалекту значною мірою залежить від мовної оцінки його носіїв, зокрема від ставлення до нього молоді. Сьогоднішні студенти в недалекому майбутньому визначатимуть засади мовної політики в Україні, зокрема й статус діалектного мовлення. Важливим із цього погляду є залучення студентів до наукової роботи, до проєктів, насамперед із застосуванням сучасного мультимедійного інструментарію (прикладом чого є створення корпусу українських діалектів – бази даних, що репрезентує українське діалектне мовлення у звуковій та транскрибованій формах), які сприятимуть збереженню і ревіталізації діалектів. Важливою є ідея створення всеукраїнського фонду записів діалектних текстів на новітніх носіях інформації, де будуть зібрані надбання всіх університетських осередків.

Ключові слова: говори української мови, мовна політика, усний діалектний корпус, ревіталізація діалектів, соціальна оцінка мови, престиж говіркового мовлення, діалектологічна практика.

Видатний український мовознавець Олександр Потебня в листі до харківського товариша Івана Біликова поділився своїм баченням або, як він висловився, своїми фантазіями щодо того, яким має бути сучасний університет і як студенти можуть вплинути на його майбутнє. На думку О. Потебні, університет – мікрокосм суспільства, студент – громадянин університету (Халанській, 1908, с. 8). Міркування О. Потебні, висловлені в середині XIX ст., співзвучні сучасним ідеям студентського самоврядування і студентоцентрованого навчання – підходу, що передбачає „заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб’єктів освітнього процесу”, „побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу” (Закон, 2014). Для О. Потебні була неприйнятною формула „профессорь – покорный слуга студентов”, він не бажав університету ні студентського, ні професорського деспотизму, водночас підкреслював, що треба поважати права студентів, якщо вони є не натовпом, а розумною спільнотою. Особливо учений наголошував на важливості наукової діяльності студентів, створення наукових гуртків, участі в заходах, які потребують незначних, але постійних внесків працею або часом; при цьому, на його думку, ініціативу мають проявляти самі студенти, а не чекати, поки професори помітять обдарованого студента й покличуть його до науки (Халанській, 1908, сс. 9–11).

Ці роздуми Юрій Шевельов пояснював сподіваннями О. Потебні на українізацію університетів, можливу внаслідок національного самоусвідомлення студентів, які, як вважав О. Потебня, більше, ніж професори, відповідають за майбутнє університетів, а також його вірою в майбутнє української мови (Шевельов, 1992, с. 11, 18).

Ще одним вагомим аспектом світогляду Потебні є важливість збереження мовного розмаїття, увага й шанобливе ставлення до всіх різновидів мови та їхніх носіїв – ідеї, що сьогодні втілені в гаслі Європейського Союзу „єдність у різноманітності”. Як приклад, Потебня наводить досвід німецьких університетів, які визнають і поважають регіональні відмінності своїх студентів (Халанській, 1908, с. 7). Потебня критикує тих дослідників, зокрема Пантелеймона Куліша, які на догоду своєму естетичному задоволенню, що могло бути порушене незвичними для них звуками і формами, спотворювали місцеві особливості говірок під впливом тієї, яку вони визнають за літературну мову (Потебня, 1992, с. 125). Зневагу і страх перед народними говорами поборників нероздільного панування літературної мови Потебня називає „неразумними” (Потебня, 1992, сс. 136–137).

За радянських часів зневага до діалектного мовлення стала елементом мовної політики. Програмові документи комуністичної партії передбачали

в майбутньому стирання будь-яких національних відмінностей, зокрема й мовних (Білодід, 1969, с. 29).

Ідеї нівелювання національних особливостей було підпорядковане й мовне планування тогочасної радянської України, що позначилося на університетських програмах підготовки фахівців-філологів. У передмові до авторитетного п'ятитомового видання *Сучасна українська літературна мова* – праці, яка й сьогодні рекомендована студентам для вивчення, увагу до національного Іван Білодід окреслює як „роздування”, „роздмухування національних особливостей”, закликає боротися проти „відживаючого, архаїчного, старого”, що гальмує розвиток української мови (Білодід, 1969, с. 19): „культивувати [...] архаїчні, раритетні, штучні елементи під гаслом „національного духу мови” [...] завжди було ознакою буржуазно-націоналістичних спрямувань і вело [...] до примітивізації мови” (Білодід, 1969, с. 30).

Наслідки такої політики дуже влучно окреслив відомий діалектолог Федір Климчук: „Є така хвороба – національний нігілізм – ворожість до всього свого” (Климчук, 2012).

Згідно з партійними настановами українська мова мала розвиватися в напрямі вироблення елементів мовної спільності:

Сучасний український правопис, різного роду словники, праці з граматики, історії літературної мови яскраво відбивають процеси вироблення спільних мовних елементів української й російської мов і творчу допомогу російській мові у збагаченні та вдосконаленні української літературної мови (Білодід, 1969, сс. 30–32).

Відповідно до цих настанов провідними лініями розвитку усного українського літературного мовлення в другій половині ХХ ст. було визначено боротьбу за чистоту української мови, поступове стирання під впливом літературної мови діалектних відмінностей в усно-розмовному мовленні. Літературне мовлення проголошено єдиним висококультурним різновидом української літературної мови, натомість сільське і міське мовлення названо примітивним – „розмовним примітивізмом”, „що є ознакою недостатньої освіти його носіїв...” (Білодід, 1969, сс. 35–36). Засвоєння такої „нової” літературної мови „найширшими масами українського народу” вважалося одним із найвеличніших здобутків ленінської національної політики комуністичної партії, як позитивні риси відзначено інтенсивні процеси звуження, а в багатьох випадках і зникнення територіальних діалектів (Білодід, 1969, с. 33).

Наслідком радянського мовного виховання, впроваджуваного через школи й університети, стало вироблення негативного ставлення до діалектного мовлення, що, на жаль, і досі трапляється в нашому інформа-

ційному просторі. Наприклад, нещодавно в дискусії про перейменування міста Бровари журналістка зауважила, що їй така форма не подобається:

У нас на півночі Рівненщини на такий манер говорять у геть вже глухих селах, а інші їх перекривлюють. Хоч там взагалі мова далека від вишуканої, правду кажучи. „Колі мі були малі”, – отако говорять. Моя сестра вміє їх пародіювати, а я не годна (Чиченіна, 2024).

Цікавими із цього погляду є спостереження Ю. Шевельова щодо „вишуканої мови” і зміни оцінки говірок у XIX ст.:

Якщо для Шафонського північні говірки були нейтральні, чернігівські – забарвлені позитивно, а полтавські – негативно, то для Марковича негативного забарвлення набрали північні говірки, а чернігівські і полтавські розцінюються однаково. Бачимо переоцінку цінностей, але пріоритету полтавських говірок ще нема. Цей пріоритет стверджує „Грамматика малоросійського наречія” Ол. Павловського... Для Павловського зразкові ті говірки, де о чергується з і, себто полтавські (південно-західних він не знав) (Шевельов, 1961 с. 5).

Ю. Шевельов робить висновок:

Не треба спеціально доводити, що ані поняття чистоти мови, ані поняття „грубости” не мають об’єктивних підстав у цих і подібних судженнях, а тільки відбивають соціальну оцінку мовців. Літературна мова не тому літературна, що вона чистіша й „ніжніша”, а тому здається витонченішою й чистішою, що вона літературна. Свідчення Шафонського – свідчення про вищість тих говірок, які він звик частіше бачити й чути в літературному оформленні (Шевельов, 1961, с. 4).

Про подібне негативне ставлення до діалектів польської мови й порівняння їх із літературною мовою пише Галіна Карась. Дослідниця зауважує, що діалекти не можна оцінювати й розглядати з погляду „кращого” чи „гіршого” різновиду мови. Обидва різновиди однаково гарні, але сфера використання їх різна. Г. Карась також підкреслює, що соціальний статус діалектів сьогодні змінюється, зокрема внаслідок модної нині тенденції регіоналізації, плекання свого коріння, стосунків із „малою батьківщиною”, а відтак і з її мовою (Kaгаś, 2010).

Такі ж тенденції у зміні ставлення до діалектів спостерігаємо і в Україні: українське суспільство поступово переходить від тоталітарної моделі „боротьби з діалектизмами” до розуміння цінності мовного розмаїття. Очевидно, цьому сприяла і зміна мовної ситуації України, для якої

характерне відновлення природного стану кожної мови – однією мовою і вдома, і в публічному просторі. Часто мовою, якою люди спілкувалися вдома, була рідна говірка, а „любов до рідної мови взагалі починається з материнської мови, засвоєної в дитинстві, зокрема й діалектною” (Німчук, 2017, с. 160).

Розширення сфери функціонування діалектного мовлення і його популяризація свідчать про переосмислення ролі діалекту в житті сучасної людини, сприйняття його як культурної спадщини – діалектом ведуть блоги, спілкуються в соцмережах, пишуть пісні; більше з’являється художніх творів, де діалект потрапляє не лише у мовлення героїв, а й стає елементом мови автора (Bidnoshyia & Dyka, 2022). Дедалі частіше говіркове мовлення звучить із широких екранів – і не лише з вуст селян, а й у мові офіційних осіб, наприклад, прикордонники у фільмі „Мої думки тихі” розмовляють закарпатською говіркою. Це свідчить про зміну ставлення режисерів до мови героїв фільмів, події яких відбуваються на певній території, – від повного ігнорування мовних особливостей, за що критикували серіал „Століття Якова” за однойменним романом Володимира Лиса (Винничук, 2016), до запрошення для консультацій носіїв діалекту – як у фільмі Дмитра Сухолиткого-Собчука „Памфір”:

На майданчику з акторами працював знавець гуцульського діалекту Василь Зеленчук, допомагав їм із вивченням мови. За його завданням усі вони читали роман Петра Шекерика-Дониківа „*Дідо Іванчик*”, повністю написаний гуцульською говіркою. Також Зеленчук надсилав акторам аудіоповідомлення, де проговорював з потрібними наголосами та вимовою фрази з діалогів (Кабачій, 2023).

Великої популярності набувають присвячені діалектам ютуб-канали і відеоблоги, кількість переглядів яких сягає сотень тисяч. Відео про українські говори випускниці Національного університету „Києво-Могилянська академія”, що веде блог під псевдонімом Ідея Олександрівна, посідають провідні позиції в українському ютубі. Наприклад, її 22-хвилинний відеоролик про гуцульський говір „Не – то не, поцілуй мене” із часу публікації 23 серпня 2021 р. до липня 2024 р. набрав 550 тис. переглядів і понад 4 тис. коментарів (Українські діалекти):

„Таки си ладне, молоде дівче, і юж теке мудре...” Це мій рідний діалект із сіл південно-західної частини Львівської обл... Автору вподобайка і велика пошана... [@user-kz7gfuf3y];

Шкода, що не було таких відео, коли я вивчала діалектологію в університеті. Прочитати всі ці приклади в книжці – це одне, а ось почути – зовсім інша справа. Натхнення вам для нових відео [@user-er6dh7xb3g];

Дякую Вам за просування нашої культури і розвінчування совкового міфу що діалекти це погано, що всі повинні говорити по рашисткому. Українські діалекти це дуже круто і їх треба зберегти [@user-uk11q4fr2c];

Третя година ночі, а я замість того, щоб спати, слухаю гуцульські діалекти. Приємно ся розвивати :) Авторці відео журну вподобайку за дослідження)) Привіт з Миколаєва [@SteveLamprey].

Привіт з окупованого Донецька! Боже, обожнюю гуцулів. Коломийка від Руслани Лижичко відкрила для мене красиву культуру гуцулів. Після цього я закохався в Україну! [@DionisTeodidaktos].

Престиж діалекту значною мірою залежить від мовної оцінки його носіїв, а також ставлення до нього молоді, особливо студентської, адже саме студенти як майбутні вчителі, журналісти, редактори, письменники, режисери, науковці відповідатимуть за те, якою буде українська мова і чи залишиться в ній місце діалектам. Важливим із цього погляду є залучення студентів до наукової роботи, до проєктів, які сприяють збереженню і популяризації діалектів.

За радянських часів попри те, що студентів вчили боротися з діалектизмами, матеріали студентських практик і дипломних робіт часто ставали складовою діалектних атласів і словників. Наприклад, під час підготовки *Діалектологічного атласу української мови* велику надію покладали „на вузівських працівників та університетські кафедри”, залучення до збирання говіркового матеріалу студентів та аспірантів (Гуйванюк, 2005, сс. 7–8). Підтвердження цьому знаходимо в *Словнику поліських говорів*:

У Словнику зафіксовано лише факти живого народного мовлення, записані як самим автором, так і деякими діалектологічними експедиціями Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР, Житомирського та Київського педагогічних інститутів за програмою для збирання матеріалів до *Діалектологічного атласу української мови* (Лисенко, 1974, с. 3).

Важливо, коли укладачі словників підкреслюють участь студентів. Наприклад, в анотації до *Словника буковинських говірок* вказано, що це „колективна багаторічна праця науковців і студентів філологічного факультету Чернівецького університету”. Окрім цього, у передмові зазначено, що використано матеріали дипломних робіт студентів філологічного факультету різних років навчання і вказано їхні прізвища (Гуйванюк, 2005, с. 10). Такий не знеособлений підхід мотивує студентів до подальшої наукової роботи.

Сьогодні роль студентів у зборі діалектного матеріалу, у збереженні діалектів посилюється. Галина Гримашевич одна з перших порушила проблему визнання матеріалів діалектологічної практики надійним джерелом для дослідження сучасного стану говірок. Дослідниця наголошує, що через воєнні події науковці не завжди мають змогу здійснити експедиційні дослідження, „натомість студенти отримують завдання вивчити особливості саме своєї говірки, а запис мовлення діалектоносіїв на диктофон чи навіть відео робить зібраний матеріал науково достовірним і таким, який стає надійним джерелом для наукових узагальнень” (Гримашевич, 2018, с. 129). Перевагою проходження практики за місцем проживання, як слушно стверджує Г. Гримашевич, є те, що „під час такої форми значно посилюється виховний аспект, відбувається об’єднання поколінь” (Гримашевич, 2018, с. 130). Про важливість таких контактів писав Потебня, який вважав, що послаблення зв’язку підростаючих поколінь із дорослими є ознакою денаціоналізації (Потебня, 1992, с. 73).

Слушність цієї думки підтверджують відгуки студентів Національного університету „Кієво-Могилянська академія” про проходження діалектологічної практики:

Відверто кажучи, цей запис став для мене чимось більшим, ніж просто фіксування унікального діалектного мовлення. Я вперше серйозно задумалась про швидкоплинність життя, про те, що залишиться після кожного з нас. У повсякденному житті ми надаємо мало уваги таким важливим речам: зателефонувати, спитати „як справи”, сказати „я тебе люблю”. Це завдання дало мені змогу певною мірою подивитися на світ під іншим кутом та усвідомити, як багато цікавого можуть розповісти мої близькі люди. Розмова з моєю бабусею – це часто „фідбеки” в минуле. Вона дуже любить розповідати про свою молодість, про стосунки із дідусем, про різні життєві пригоди, але, на жаль, нам не часто випадає довго посидіти і просто поговорити. Запис діалектного мовлення – це ще й прекрасна нагода для інформантів повернутися до щасливих (або нещасливих) моментів їхнього життя, порефлексувати і зрозуміти, що їхній життєвий досвід насправді дуже важливий для молодших поколінь (Вікторія Джим).

Переслуховуючи запис, ловлю себе на думці, що до п’ятого березня 2018 року майже нічого не знала про одну зі своїх найрідніших людей. Ніколи б не подумала, що моя бабуся згадає стільки щемливих українських пісень й зможе так довго розповідати про весільні традиції. У цій розмові все бабусине життя, від дитинства до зрілого віку. Страшно навіть подумати, що всі ці пісні й усі ці історії могли так і залишитися „непроспіваними”, „нерозказаними” (Тетяна Юла).

Прикметно, що сьогодні студенти стають не лише виконавцями, а й разом зі своїми викладачами ініціаторами створення стартапів, сайтів, сторінок у соціальних мережах, які спрямовані на удоступнення матеріалів, які записують студенти, на поширення інформації про діалектне розмаїття України. Гарним прикладом є *Лабораторія діалектологічних та ономастичних студій* Львівського національного університету імені Івана Франка, яку заснували викладачі катедри української мови імені професора Івана Ковалика. На підставі матеріалів діалектологічної практики студенти й викладачі створили цифрову базу діалектних текстів і мікротопонімів. Архів записів, що містить 141 відео, можна переглянути на ютуб-каналі *Лабораторії*. Ці записи дають уявлення про сучасний стан говірок південно-західного наріччя. Інформація про вік, місце народження, освіту носія дасть змогу в майбутньому проводити порівняльні дослідження для виявлення трансформацій у діалектному мовленні.

Новаторським є мультимедійний проєкт *Фонокарта західнополіського говору та суміжся*, яку створила 2014 року студентка II курсу інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки Ірина Дружук під керівництвом доктора філологічних наук, професора Григорія Аркушина. На сайті „Говіркове кукро” зазначено, що основою проєкту стали записи, які зібрали, починаючи від 2008 року, науковці Західнополіського ономастико-діалектологічного центру та студенти факультету філології та журналістики СНУ ім. Лесі Українки; для прослуховування доступні записи з понад 300 населених пунктів Волинської, Рівненської, Житомирської, Львівської, Тернопільської, Хмельницької областей України, Підляшшя (Республіка Польща), Берестейщини (Республіка Білорусь). Дуже зручним і помічним для викладача є *Атлас фонетичних особливостей говірок Волинського Полісся*, який дає змогу прослухати окремі слова з діалектними рисами, що значно полегшує пояснення студентам іноді складного для розуміння діалектного матеріалу (Говіркове кукро). Перші дослідження, проведені на підставі фонокарти, показують перспективність таких підходів в опрацюванні діалектних матеріалів, зокрема І. Дружук, на прикладі скартографованої однієї особливості західнополіського говору – зміни [e] > [a] – продемонструвала „переваги та можливості інтерактивної карти як джерела вивчення фонетичного рівня діалекту й з’ясування меж поширення говіркових явищ” (Дружук, 2023, с. 187). Результати таких досліджень удокладнюють дані *Атласу української мови*, сприяють подальшому вивченню динаміки говіркових систем.

Інтерактивна карта діалектів України, над створенням і наповненням якої працюють фахівці філологічного факультету та факультету інформаційних технологій Ужгородського національного університету, є

яскравим прикладом міжфакультетської співпраці та міждисциплінарних досліджень. Мета проекту – „сприяти збереженню українських говорів, полегшити їх вивчення й популяризувати результати діалектологічних студій” (Інтерактивна карта). Карта, що містить понад 29 тис. слів, дає змогу здійснювати пошук за конкретними лексемами, бачити територію, де поширені слова, зафіксовані в різних діалектних словниках; при цьому вся словникова інформація збережена. У майбутньому дані *Інтерактивної карти діалектів України* можуть стати основою для давно очікуваного зведеного словника українських говорів. Але вже й сьогодні карта частково замінює такий словник, а також є першою спробою укладання словника діалектних синонімів.

Студенти Національного університету „Києво-Могилянська академія”, починаючи від 2022 р., разом із колегами з Єнського університету ім. Фрідріха Шиллера працюють над створенням *Корпусу українських діалектів* – бази даних, що репрезентує українське діалектне мовлення у звуковій і транскрибованій формах (Corpus). Досвід створення усних діалектних корпусів мають інші слов’янські країни, напр., *Język mieszkańców Spisza. Korpus tekstów i nagrań gwarowych*. Списький корпус – це база даних, що документує розмовну мову мешканців Спиша. Розробники акцентують на важливій особливості корпусу – його мультимедійності. Корпус дає можливість вільного доступу до записів – як оригінального матеріалу, так і його письмового відповідника (Korpus tekstów).

Český národní korpus – електронний корпус писемної та розмовної чеської мови містить також дані діалектного мовлення. На сайті корпусу зазначено, що він відображає мовні явища в їх природному контексті, що дає змогу проводити мовні дослідження на підставі даних досі не бачених масштабів (Filozofická fakulta). У перспективі діалектний корпус чеської мови має нараховувати близько 200 тис. слів (Goláňová & Waclawíčová, 2019, с. 343).

Покликання на усні корпуси слов’янських мов розміщені на сайті ГРАКУ – *Генерального регіонально анотованого корпусу української мови* (ГРАК).

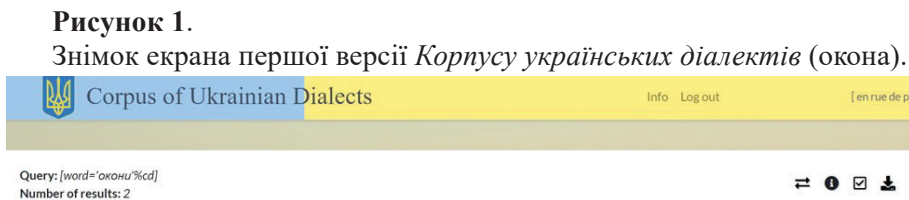
Матеріалом для створення корпусу українських діалектів слугують аудіозаписи студентів Національного університету „Києво-Могилянська академія”, зроблені під час проходження діалектологічної практики. За 10 років було записано понад 500 годин усного мовлення з різних регіонів України; хоч і нерівномірно, але охоплено майже всі українські діалекти. Записи було зроблено за єдиними вимогами: вони містять усю необхідну паспортизацію – інформацію про мовця, його місце і рік народження, освіту, основне заняття, зміну місця проживання тощо, додатково вказа-

но місце народження батьків, а також інформацію про те, хто, коли і де записав. Вимогами до запису передбачено зафіксувати інформацію про населений пункт – походження назви села, легенди, перекази, пов'язані з ним, давні назви кутків, вулиць, річок, озер, боліт, урочищ тощо; найпоширеніші прізвища в селі; назви мешканців сусідніх сіл, інформацію про людей інших національностей, які проживають у населеному пункті, відмінності в їхній мові, звичаях, обрядах. Мовців запитували також, чи відчувають вони особливості своєї мови порівняно з мовою мешканців навколишніх сіл і літературною мовою і яким було ставлення учителів до мовлення місцевих учнів. Такі дані є важливими для досліджень з ономастики та соціолінгвістики. Студентам було надано орієнтовний перелік тем, які могли б допомогти мовцеві розговоритися, оскільки основне завдання інтерв'ювання – записати цілісні розповіді в якісному звучанні. В останні роки, згідно з європейською практикою, студенти запитували дозволу в мовців про використання записаних матеріалів із науковою метою.

У звітах і під час презентації результатів практики студенти ділилися своїми враженнями від її проходження і труднощами, що виникали під час пошуку діалектоносія і запису. Попри те, що студенти записували переважно або своїх старших родичів, або знайомих, деякі інформанти намагалися на початку запису говорити літературною мовою, а не так, як спілкуються зазвичай. Часто в записі чути самовиправлення з коментарями, коли людина діалектну або суржикову форму замінювала на літературну. Із цього погляду не всі записи можна вважати діалектними, однак цінність їх не менша, оскільки матеріали фіксують стан сучасного українського розмовного мовлення, що містить діалектні, просторічні та літературні елементи.

Розписані матеріали стали основою для роботи з ELAN – програмою для анотації аудіо- та відеозаписів. Під час цього етапу виникли труднощі, пов'язані з дискусією про відтворення діалектного мовлення на письмі – у фонетичній транскрипції чи в орфографічному (умовно) записі. Цю проблему окреслив професор Януш Рігер: тексти, опубліковані у фонетичній транскрипції, мають значення переважно для лінгвістики, менше для дослідників матеріальної та духовної культури, а також історії. Транскрипція, навіть спрощена, утруднює сприйняття тексту неможливіми, тому доцільно в текстах подавати тільки деякі фонетичні риси „dla pokazania «kolorytu» gwaru” (Rieger, s. 16, ss. 18–19).

Тексти, підготовлені для діалектного корпусу, подані в орфографічному (умовно) записі, але з намаганням зберегти діалектні особливості. Див. рис. 1, 2.

Наступний етап роботи над діалектним корпусом – розроблення інструментів для автоматичної обробки діалектного матеріалу. Сьогодні дослідження українських діалектів із погляду їх автоматичного опрацювання проводять дослідники з Єнського університету ім. Фрідріха Шиллера під керівництвом професора Рупрехта фон Вальденфельса, який уже має досвід створення усних діалектних корпусів, зокрема списького.

Робота над корпусом українських діалектів ще триває, перші завантажені матеріали виявили проблемні місця, які потребують виправлення; досі дискусійним є питання щодо точності відтворення діалектних рис і їх передачі на письмі. Важливим завданням залишається створення морфологічної розмітки та інших інструментів для пошуку в тексті за окремим словом, його формами, діалектними рисами, говором, територією, віком, освітою, статтю мовця, а також темою оповіді. Створення каталогу тем оповідей та інструментів для їх пошуку сприятимуть дослідженням із локальної історії, духовної та матеріальної культури тощо. Ще один прикладний аспект такого корпусу – це змога послухати справ-

жне українське мовлення тим, у кого фах вимагає знання українських ідіомів. Часто можна чути нарікання, що мовлення наших журналістів, особливо акторів, неукраїнське, не відповідає українській мелодії. Відомий перекладач кінофільмів і серіалів Олекса Негребецький у своєму блозі порадив молодим акторам походити „межи люди”, послухати, як звучить природна мова (Негребецький, 2024). Діалектний корпус дасть змогу слухати діалектне й розмовне мовлення з усіх регіонів України.

Перспективним є проведення лінгвістичних досліджень на базі корпусу щодо удокладнення даних до *Атласу української мови*, виявлення додаткових особливостей діалектного мовлення, що можуть бути релевантними для діалектного поділу, з'ясування динаміки говіркового мовлення, зміни мовної ситуації в Україні та її впливу на стан діалектів тощо.

Роль студентів у розробці сучасних інструментів для дослідження мови є вирішальною. Участь у зборі матеріалу, його опрацюванні може дати вагомий результат; це ті заходи, що, як писав О. Потебня, потребують незначного, але постійного внеску своїм часом. У Статуті Товариства шанувальників і захисників говорів української мови одним із завдань є створення всеукраїнського та місцевих фондів записів діалектних текстів на різних носіях інформації, насамперед – новітніх (Німчук, 2017, с. 160). Створення такого всеукраїнського фонду, де буде зібрано надбання всіх університетських осередків, – завдання на майбутнє для українських діалектологів та їхніх помічників студентів.

БІБЛІОГРАФІЯ

Білодід, І. (1969). Мова української соціалістичної нації. *Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика*, 7–40.

Transliteracija: Bilodid, I. (1969). Mova ukrainskoi sotsialistychnoi natsii. *Suchasna ukrainska literaturna mova. Vstup. Fonetyka*, 7–40.

Винничук, Ю. (2016, жовтень 2). Сиріал за наші гроші. *Збруч*. <https://zbruc.eu/node/56846>

Transliteracija: Vynnychuk, Yu. (2016, zhovten 2). Syrial za nashi hroshi. *Zbruch*. <https://zbruc.eu/node/56846>

Говіркове кувфро. (2024). Завантажено 10 червня 2024, з <https://sites.google.com/view/fonokartazahpol/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82>

Transliteracija: *Hovirkove kufro*. (2024). Zavantazhenno 10 chervnia 2024, z <https://sites.google.com/view/fonokartazahpol/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82>

ГРАК – *Генеральний регіонально анований корпус української мови*. (2024). Завантажено 10 червня 2024, з <https://uacorporus.org/Kyiv/ua>

- Translitteracja:** HRAK – *Heneralnyi rehionalno anotovanyi korpus ukrainskoi mouy.* (2024). Zavantazheno 10 chervnia 2024, z <https://uacorpus.org/Kyiv/ua>
- Гримашевич, Г. (2018). Навчальна дисципліна „Українська діалектологія” в контексті підготовки майбутніх філологів. *Підготовка фахівців у контексті становлення Нової української школи*, 2, 54–59.
- Translitteracja:** Hrymashevych, H. (2018). Navchalna dystsyplina “Ukrainska dialektolohiia” v konteksti pidhotovky maibutnix filolohiv. *Pidhotovka fakhivtsiv u konteksti stanovlennia Novoi ukrainskoi shkoly*, 2, 54–59.
- Гуйванюк, Н. (Ред.). (2005). *Словник буковинських говірок*. Рута.
- Translitteracja:** Huivaniuk, N. (Red.). (2005). *Slovnuk bukovynskykh hovirok*. Ruta.
- Дружук, І. (2023). Лінгвістична географія ХХІ ст.: інтерактивні звукові карти (на прикладі зміни [e] > [a] в західнополіському говорі). В Т. Ястремська, & Д. К. Рембішевська (Ред.), *Ad fontes. Джерела діалектологічних студій* (сс. 185–195). Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України; Інститут Славістики ПАН. <https://doi.org/10.33402/dssg.2023-1/14>
- Translitteracja:** Druzhuik, I. (2023). Linhvistychna heohrafiia XXI st.: interaktyvni zvukovi karty (na prykladi zminy [e] > [a] v zakhidnopoliskomu hovori). V T. Yastremska, & D. K. Rembishevskia (Red.), *Ad fontes. Dzherela dialektolohichnykh studii* (ss. 185–195). Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy; Instytut Slavistyky PAN. <https://doi.org/10.33402/dssg.2023-1/14>
- Закон України про вищу освіту (2014). *Відомості Верховної Ради*, № 37–38, ст. 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
- Translitteracja:** Zakon Ukrainy pro vyshchu osvitu (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, № 37–38, st. 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
- Інтерактивна карта діалектів України* (2024). Завантажено 10 червня 2024, з <https://dialectmap.org/map>
- Translitteracja:** *Interaktyvna karta dialektiv Ukrainy* (2024). Zavantazheno 10 chervnia 2024, z <https://dialectmap.org/map>
- Кабачій, М. (2023, березень 24). Міф про богоборця на фоні Маланки. Фільм „Памфір” нарешті вийшов у кінопрокат. *Українська правда*. <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/03/24/253501/>
- Translitteracja:** Kabatsii, M. (2023, berezen 24). Mif pro bohobortsia na foni Malanky. Film „Pamfir” nareshti vyishov u kinoprokat. *Ukrainska pravda*. <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/03/24/253501/>
- Климчук, Ф. (2012, грудень 7). Помруть говірки – мова стане мертвою... *Кримська Світлиця*. <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=11129>
- Translitteracja:** Klymchuk, F. (2012, hruden 7). Pomrut hovirky – mova stane mertvoiu... *Krymska Svitlytsia*. <http://svitlytsia.crimea.ua/?section=article&artID=11129>
- Лабораторія діалектологічних і ономастичних студій*. (2024). Завантажено 10 червня 2024, з <https://www.youtube.com/@Laboratorydial>

- Transliteracija:** *Laboratoriia dialektolohichnykh i onomastychnykh studii.* (2024). Zavantazhenno 10 chervnia 2024, z <https://www.youtube.com/@Laboratorydial>
- Лисенко, П. (1974). *Словник поліських говорів.* Наукова думка.
- Transliteracija:** Lysenko, P. (1974). *Slovyuk poliskykh hovoriv.* Naukova dumka.
- Німчук, В. (2017). Статут Товариства шанувальників і захисників говорів української мови. *Українська мова*, 3, 159–165.
- Transliteracija:** Nimchuk, V. (2017). Statut Tovarystva shanuvalnykiv i zakhysnykiv hovoriv ukrainskoi movy. *Ukrainska mova*, 3, 159–165.
- Негребецький, О. (2024, березень 1). *Ну ж бо!* <https://www.facebook.com/100011498449901/posts/2137761953283732/?mibextid=rS40aB7S9Ucbxw6v>
- Transliteracija:** Nehrebetskyi, O. (2024, berezen 1). *Nu zh bo!* <https://www.facebook.com/100011498449901/posts/2137761953283732/?mibextid=rS40aB7S9Ucbxw6v>
- Потебня, О. (1992). *Мова. Національність. Денаціоналізація.* Українська Вільна Академія Наук у США.
- Transliteracija:** Potebnia, O. (1992). *Mova. Natsionalnist. Denatsionalizatsiia.* Ukrainska Vilna Akademiia Nauk u SShA.
- Українські діалекти: Гуцульський. Не – то не, поцілюй коня.* (2021, серпень 23). Ідея Олександрівна. <https://www.youtube.com/watch?v=Of4NRcEWt7E&lc=UgzZQ25J02xUvAUMIC14AaABAg>
- Transliteracija:** *Ukrainski dialekty: Hutsulskiy. Nie – to nie, potsiliui konie.* (2021, serpen 23). Ideia Oleksandrivna. <https://www.youtube.com/watch?v=Of4NRcEWt7E&lc=UgzZQ25J02xUvAUMIC14AaABAg>
- Халанській, М. (1908). *Матеріали для біографію А. А. Потебни: (Ізъ XVIII т. Сборника Харьковского историко-филологического общества, изданного в честь проф. Н. Ф. Сумцова).* Печатное дѣло.
- Transliteracija:** Halanskij, M. (1908). *Materialy dlya biografii A. A. Potebni: (Iz XVIII t. Sbornika Harkovskogo istoriko-filologicheskago obshestva, izdannogo v chest prof. N. F. Sumcova).* Pechatnoe delo.
- Чиченіна, Л. (2024, березень 20). *Броварі мені не наравиться.* <https://www.facebook.com/lena.chichenina>
- Transliteracija:** Chychenina, L. (2024, berezen 20). *Brovvari meni ne naravytsia.* <https://www.facebook.com/lena.chichenina>
- Шевельов, Ю. (1961). Чернігівщина в формуванні нової української літературної мови. Відбитка зі збірника, присвяченого пам'яті З. Кузелі. *Записки НТШ.* Т. CLXIX.
- Transliteracija:** Shevelov, Yu. (1961). Chernihivshchyna v formuvanni novi ukrainskoi literaturnoi movy. Vidbytko zi zbirnyka, prysviachenoho pamiaty Z. Kuzeli. *Zapysky NTSh.* Т. CLXIX.
- Шевельов, Ю. (1992). Олександр Потебня і українське питання. Спроба реконструкції цілісного образу науковця. В Потебня, О. *Мова. Національність. Денаціоналізація* (сс. 7–46).

- Transliteracja:** Shevelov, Yu. (1992). Oleksander Potebnia i ukraïnske pytannia. Sproba rekonstruktsii tsilisnoho obrazu naukovtsia. V *Potebnia, O. Mova. Natsionalnist. Denatsionalizatsiia* (сс. 7–46).
- Bidnoshyia, Y., & Dyka, L. (2022). Dialects in the current sociolinguistic situation in Ukraine. *Cognitive Studies / Études cognitives*. Article 2652. <https://doi.org/10.11649/cs.2652> (Scopus)
- Filozofická fakulta Univerzita Karlova (2024). *Ústav Českého národního korpusu*. Завантажено 10 червня 2024, з <https://ucnk.ff.cuni.cz/cs/>
- Goláňová, H., & Waclawičová, M. (2019). The Dialekt Corpus and Its Possibilities. *Journal of Linguistics /Jazykovedný časopis*, 70(2), 336–344. <https://doi.org/10.2478/jazcas-2019-0063>
- Karaś, H. (2024). Społeczna pozycja i wartość kulturowa gwar dziś. *Dialekty i gwary polskie. Compendium internetowe*. Завантажено 10 червня 2024, з <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=podstawy-dialektologii&l2=spoleczna-pozycja>
- Corpus of Ukrainian Dialects*. (2024). Завантажено 10 червня 2024, з <https://parasolcorpus.org/UkrainianDialects/login.php>
- Korpus tekstów i nagrań gwarowych. (2024). *Język mieszkańców Spisza*. Завантажено 10 червня 2024, з <https://www.spisz.ijp.pan.pl/#/>
- Rieger, J. (2023). Wykorzystania badań dialektologicznych dla historii mówionej. W T. Jastremska, & D. K. Rembiszewska (Red.), *Ad fontes. Źródła do badań dialektologicznych* (ss. 115–136). Instytut Ukrainoznawstwa im. I. Krypjakewycza NANU; Instytut Sławistyki PAN. <https://doi.org/10.33402/dssg.2023-1/14>

The Role of Students in the Revitalisation of Dialects

Ukrainian society is gradually transitioning from a totalitarian model of „fighting dialects” to recognizing the value of linguistic diversity. This chapter presents examples of the expanding role of dialects and their changing status in contemporary life. The prestige of dialects largely depends on how speakers, particularly young people, perceive them. Today’s students, as future leaders of language policy in Ukraine, will shape the status of dialect speech. From this perspective, engaging students in scientific research and projects aimed at preserving and revitalising dialects is essential, especially through modern multimedia tools, such as the creation of a corpus of Ukrainian dialects – a database showcasing Ukrainian dialect speech in audio and transcribed forms. An all-Ukrainian fund of dialect recordings, collected across universities and stored on modern digital platforms, is also proposed as a significant step forward.

Keywords: dialects of the Ukrainian language, language policy, oral dialect corpus, dialect revitalisation, social evaluation of language, prestige of dialect speech, dialectological practice.